

ВІТЧИЗНЯНА ТРАДИЦІЯ ТВОРЕННЯ КУЛЬТУРОЦЕНТРИЧНОГО ПІДРУЧНИКА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ: ДОСВІД РАДЯНСЬКОГО ПЕРІОДУ

О. Є. Мисечко,

доктор педагогічних наук, професор

У статті розглядається проблема насичення радянських шкільних підручників з англійської мови (1930–1980-х рр.) культурознавчими матеріалами та уміннями соціальної комунікації. Аналіз проблеми здійснюється з метою передачі динаміки та виокремлення періодів розвитку культурознавчого компонента англійськомовних підручників. Наголошено на суттєвих особливостях та інноваціях кожного з виділених періодів.

Ключові слова: *підручник англійської мови, країна-носіїв мови, культурознавчий матеріал, країнознавча тематика, соціальна комунікація.*

Постановка проблеми. Аналіз опублікованих наразі в Україні шкільних підручників англійської мови наводить на думку, що потребу в адекватному відображенні в них актуалізованого в останні десятиліття освітнього курсу на навчання мови в діалозі культур артикульовано наразі переважно в термінах «ознайомлення з культурою країни-носія мови, що вивчається». Проте в сучасній західній лінгвістиці вже давно дискутують щодо необхідності більш адекватної адаптації підручників англійської мови до тієї ролі, яку вона відіграє у світовому співтоваристві, тобто є не лише мовою країн-англофонів, але й усталеним у багатьох сферах життя міжнародним засобом взаєморозуміння між представниками сотень інших країн. У науковий обіг уведено навіть спеціальний термін (Young 2009) – «ELF community of practice» – для позначення спільноти користувачів англійської мови як мови міжнародного спілкування, в якому абревіатура ELF означає «English as a Lingua Franca», виражаючи цим латинізованим терміном впевненість у фундаментальності та загальноновизнаності охарактеризованого таким чином явища [9, с. 146].

Набута впродовж останнього століття нова функція англійської мови спонукає до введення в «тіло» сучасного підручника як пізнавальних країнознавчих матеріалів на рівні знань, так і культурозабарвлених комунікативних ситуацій на рівні умінь соціальної комунікації, що стосуються не лише носіїв англійської мови, але й більш широкого кола культур. Таким чином, у процесі вивчення мови транслюватиметься розуміння того, що англійська мова необхідна не тільки як ключ до культури англійськомовних країн, але й як джерело інформації про культури інших країн і засіб популяризації культурного досвіду своєї власної країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Попри незникаючий інтерес до теми культурологічного потенціалу вивчення мови як у світовій науці (М. Byram, J. Corbett, M. Cortazziand, L. Jin, E. Halland, G. Trager, C. Kramsch, K. Risager, D. Santos, B. Schieffelin and E. Ochs, H. Seeley, H. Starkey, B. Tomalinand, S. Stempleski, B. Whorf та інші), так і серед вітчизняних дослідників (Є. Верещагін та В. Костомаров, Н. Бориско, О. Коломінова, С. Ніколаєва, В. Редько, Ю. Пассов, В. Сафонова, О. Соловова, С. Тер-Мінасова, Г. Томахін та інші) спеціальних ретроспективних розвідок вкрай мало. Малочисельними є й вітчизняні публікації, в яких розглядається історія культурознавчого наповнення шкільного підручника іноземної мови (В. Булгакова, Л. Кравчук, О. Миролюбов, О. Пасічник). Водночас в історії вітчизняного підручничотворення накопичено багаторічний досвід країнознавчого підходу до викладу матеріалу, який попри свою ідентичність з радянською епохою може бути результативно використаний і з метою посилення певних аспектів сучасного міжкультурного змісту навчання мови, і як засторога від повторення попередніх помилок.

Формулювання цілей статті. Метою статті є стисло відобразити динаміку насичення радянських шкільних підручників з англійської мови (1930–1980-і рр.) культурознавчими знаннями та уміннями соціальної комунікації.

Виклад основного матеріалу. На початку 1930-х рр. ситуація з навчальними матеріалами з іноземних мов виглядала надзвичайно складною: старих дореволюційних підручників вже не було, а нових – ще не було. Вітчизняних навчальних книг з англійської мови у другій половині 1920-х рр. не створювалося, тому що англійська мова майже не викладалася і фахівців з її вивчення було дуже небагато.

Постанова ЦК ВКП(б) від 25 серпня 1932 р. «Про навчальні програми в початковій і середній школі» не лише ввела іноземну мову до переліку основ наук, обов'язкових для вивчення кожним школярем, але й сприяла популяризації англійської мови. У цей час з'являються перші підручники англійської мови, вивчення якої розпочиналося з п'ятого класу. Їх культурознавчий потенціал регулювався державними навчальними програмами і не виходив за вузькі межі класово-орієнтованого країнознавства. Пояснювальна записка до програм з іноземних мов, виданих у 1933 та 1934 р., щодо тематики навчального матеріалу розтлумачувала, що вона «повинна відбивати історію, географію країни, мова якої вивчається, а так само побут та революційну боротьбу пролетаріату» [5, с. 26]. Країнознавчі знання мали бути за своєю суттю «радянськими та революційними» і сприяти «утворенню комуністичного світогляду». Поза увагою залишалася багатовікова культурна спадщина англословних народів, натомість актуалізувалися факти з життя робітничого класу з метою «інтернаціонального зближення людей».

З посиленням у Радянському Союзі тоталітарного тиску у шкільних навчальних програмах 1936–1937 рр. на необхідності ознайомлення учнів з культурою країни, мова якої вивчалася, вже не наголошувалося, хоча побіжно

пропонувалося застосовувати для навчання усного мовлення картинки, які б знайомили з культурою країни-носія мови, її життям, промисловістю, сільським господарством чи відображали сцени з історії країни та художніх творів зарубіжних письменників. Натомість у країнознавчому аспекті навчання іноземних мов цих років міцно утверджувалася радянська тематика: революційні свята; життя колгоспного села; досягнення в культурі, науці, техніці; події соціально-побутового та політичного характеру; робітничий рух. Лише у IX та X класах відбувалося знайомство з класичною світовою літературою та сучасними пролетарськими письменниками – під кутом зору того, як у літературі відображалися буржуазна революція й класова боротьба. Підручники з англійської мови, що саме почали видаватися, неухильно слідували цій тенденції. Так, якщо у другій частині підручника О. Ф. Буштуєвої (1934 р.) з трьох розділів лише один був присвячений радянській тематиці, то у третій (1937) – вже у всіх розділах відображалася радянська дійсність [2, с. 190].

Оскільки зі шкільної програми з іноземних мов 1938 р. тематика про країни-носії мови зникла майже повністю, то на кінець 1930-х рр. у відповідних підручниках «тенденція підбору текстів, що відображали події радянської дійсності, остаточно взяла гору» [2, с. 192]. Читання таких текстів виконувало не освітню, а суто ідеологічну функцію засобу виховання безмежної любові та відданості соціалістичній батьківщині, комуністичній партії і «вождю трудящих усього світу – Сталіну». Читання художніх текстів мало пробуджувати прагнення «йти за прикладом героїв і кращих людей нашої країни» і почуття «солідарності з трудящими всього світу, що борються за визволення з-під гніту капіталізму». Якщо у V–VII класах ще допускалося оглядове ознайомлення учнів з природою інших країн чи життям і працею трудящих в капіталістичних країнах, то в навчальних матеріалах для старших класів абсолютним було зростання значення радянських реалій – життя і діяльності керівників партії та уряду, Червоної армії, успіхів соціалістичного будівництва та радянської героїки. Відбувалося тенденційне насичення підручників ідеологічно витриманими текстами-перекладами російськомовних агітаційних матеріалів. Освітній потенціал, який могли б містити в собі тексти про культурні особливості іншомовних країн, взагалі не реалізовувався.

У виданих відповідно до програми 1938 р. підручниках Ю. І. Годлінник і М. Д. Кузнець для VI класу і К. Нолле-Нестерової для VII класу приводом для згадування про англомовні країни були лише окремі тексти для класного або домашнього читання, що розташовувалися в додатках до підручників і призначалися для читання учнями за власною ініціативою або як додаткове завдання учителя. Натомість, учні читали тексти і завчали напам'ять лозунги та патріотичні пісні про революційні свята й річниці, громадянську війну, піонерський рух тощо. Внаслідок поступової самоізоляції Радянського Союзу від зовнішнього світу будь-яку інформацію про західні країни було видалено з навчального процесу. Навіть у тогочасному обговоренні в фахових публікаціях ролі позакласного читання у навчанні іноземної мови замовчувалося

його значення як джерела країнознавчої та культурознавчої інформації про країни, мова яких вивчалася. А популярні в той час у світі словники англійської мови Торндайка, Дьюї, Хорна, Фосетта були оголошені непридатними для застосування в радянських умовах через «їх насиченість буржуазною ідеологією, зумовленою самим відбором джерел і класовою спрямованістю тієї школи, для якої призначені ці словники» [1, с. 103].

На початок 1940-х рр. викладання англійської мови у школі здійснювалося за стабільними підручниками, проте підготовленими для різних класів різними авторами: у V і VI класах – Ю. Годліннік і М. Кузнець, у VII і VIII – К. Нолле-Нестеровою, у IX – А. Ландою і М. Лебединською, у X класі – Н. Єгоровою та І. Стрижалковською. Ці ж підручники, доповнені військовою тематикою, залишалися чинними і у воєнний період.

Напружені міжнародні стосунки повоєнного періоду, що переросли в стан холодної війни і вибудову залізної завіси між країнами новоутвореного так званого «соціалістичного табору» і розвиненими капіталістичними державами, призвели до того, що об'єктивна інформація про життя на Заході майже не проникала по інший бік завіси. Відповідно, зміст англійських підручників продовжував концентруватися на радянському країнознавстві. Разом з тим зростання ролі англійських країн у структурі міжнародних політичних, економічних, торговельних відносин спонукало до більшої популяризації англійської мови в Радянському Союзі на державному рівні. У 1947 р. уперше частка англійської мови у міських загальноосвітніх школах була встановлена на рівні 45 % від загальної кількості учнів і значно випередила інші іноземні мови. Почали відкриватися перші школи з викладанням предметів англійською мовою [3].

Свідомо-порівняльний підхід, закріплений у шкільній програмі з іноземних мов 1949 р., зосереджувався на порівнянні суто лінгвістичних явищ рідної й іноземної мов і жодним чином не поширювався на проведення культурних паралелей між рідною країною та країною-носієм іноземної мови. Однак певні зміни у культурознавчому наповненні змісту іншомовного матеріалу на початку 1950-х рр. таки окреслилися. Зокрема, в нових програмах з'явилися рекомендації підбирати такі автентичні художні тексти для читання і тематичного вивчення в старших класах, які б знайомили учнів з літературою, історією, географією та культурою народу-носія мови. Проте, як і раніше, ознайомлення учнів із зарубіжною літературою виступало засобом ідейно-політичного виховання.

Нова шкільна програма з іноземних мов 1954 р., створена на суспільно-політичному тлі хрущовської «відлиги» та поживленні міжнародних контактів і обмінів делегаціями, спонукала до появи нової серії підручників з англійської мови. Як відгук на нову реальність, з другої половини 1950-х – початку 1960-х рр. у СРСР розпочалася розробка підручників, більш відкритих до навчання усного мовлення та наповнення країнознавчою тематикою і текстами, що знайомили з побутом і культурою країн, мова яких вивчалася (VIII–X класи), чи

були уривками з автентичних художніх текстів іноземних авторів середнього рівня складності (IX–X класи).

Аналіз підручників автора О. С. Ханової, створених у цей час для шкіл з викладанням деяких предметів англійською мовою, демонструє цілу низку нових явищ культурологічного характеру. Насамперед, помітним є те, що, починаючи з перших років вивчення мови, імена дітей-персонажів підручників подаються за англомовним зразком, таким чином призвичаюючи дітей до іншомовного звучання власних назв і створюючи атмосферу перебування в іншомовному культурному середовищі. Відчувається і зміна ціннісних орієнтирів. У змісті текстів починає звучати нечуваний для попередніх десятиліть мотив дружнього ставлення до британських дітей (загалом, а не лише дітей трудящих), а у складі підручників з'являються зразки листування із зарубіжним товаришем і ведення телефонної розмови англійською мовою. Більш урізноманітненим став і перелік художніх творів англомовних авторів в обов'язковій частині цих підручників; у додатках подавалися англомовні вірші.

Схожі риси спостерігаються і в популярних підручниках для VI та VII класів звичайних загальноосвітніх шкіл авторства О. В. Белової та Л. Р. Тодд.

Водночас поряд з усе ще домінуючою експліцитно вираженою пропагандистсько орієнтованою радянською країнознавчою тематикою текстів у тогочасних підручниках застосовувався прийом імпліцитного ідейно-виховного впливу на свідомість учнів через спеціально підібраний соціально-політичний контекст мовних вправ для опрацювання фонетичного чи граматичного матеріалу (наприклад, у реченнях типу «Які щасливі діти в СРСР!» чи «Радянський Союз – найкраща країна в світі» тощо).

У 1961–1963 рр. у центрі фахового науково-педагогічного обговорення на сторінках журналу «Иностранные языки в школе» постала проблема розроблення принципово нових вимог до іншомовних підручників і вдосконалення практики їх написання. Одним з найбільш показових свідчень зміни акценту щодо вивчення культури країн-носіїв мови є, на нашу думку, заміщення в програмі 1960 р. ідеологеми «солідарність з трудящими інших країн» на вислів «повага до інших народів», в якому бачимо відхід від класової сегрегації громадян на «трудящих» і «багатіїв» та від домінування ідеологічних мотивів у загальнолюдських стосунках. Почав викристалізовуватися погляд на іноземну мову як на засіб спілкування, «полегшення взаєморозуміння» і «встановлення дружніх ділових і культурних зв'язків» між народами. Тексти для читання мали не лише висвітлювати життя радянської країни і знайомити з побутом, звичаями, культурою та географією країни, мова якої вивчається, але й «містити лексику, що широко вживається в сучасній іноземній мові», тобто відображати актуальні соціолінгвістичні норми [4, с. 7–8]. Особлива увага тематиці, що знайомила з побутом і культурою народу-носія мови, надавалася в IX–X класах – через читання оригінальних і частково адаптованих уривків із творів «передової класичної і прогресивної сучасної літератури і статей науково-популярного характеру» [4, с. 50].

Ці нові тенденції одразу знайшли своє втілення в нових підручниках з англійської мови, виданих на початку 1960-х рр. (наприклад, підручники А. А. Вейзе та Б. Ю. Зарубіна для X (1960 р.) і перероблений для IX (1963 р.) класів). Кількість прорадянських текстів у цих підручниках була значно меншою, ніж у попередні десятиліття. Проте вони, як і раніше, мали агітаційно-пропагандистський і виховний характер. У практику викладання вводилися ідеологічно спрямовані тексти публіцистичного характеру, написані за матеріалами, надрукованими в радянській і зарубіжній комуністичній пресі.

У цей же час було чітко визначено необхідність відмови від традиції написання підручників для різних класів різними авторами і підтримано стратегію створення цілісної серії шкільних підручників єдиним колективом авторів за єдиним планом і з чіткою наступністю та координацією змісту підручників для кожного класу. Наголошувалося, що підручники нового типу мають містити достатньо ілюстративного матеріалу, який би надавав певні наочні уявлення про культуру і побут народу/народів-носіїв мови. Значна увага у підручниках почала приділятися вправам з фонетичного й інтонаційного оформлення усного мовлення; тексти супроводжувалися транскрипцією власних імен і назв, які допомагали правильно відтворювати культурні реалії англійської країни; випускалися серії грамплатівок з автентичними зразками мовлення (наприклад, до підручників англійської мови для VI й VII класів О. В. Белової та Л. Р. Тодд).

Новою рисою цього періоду стало надання культурологічному компоненту підручників більш виразного прагматичного характеру. Це виражалося не лише у залученні більш сучасної іншомовної лексики, а й у значно ширшому використанні діалогічної форми мовлення, наближеної до автентичного мовлення носіїв мови, і таких практичних умінь міжкультурного спілкування, як листування.

У 1970–1980-х рр. розвиток у Радянському Союзі культурознавчого напрямку в іншомовній освіті суттєво пожвавився під впливом лінгвокраїнознавчої теорії В. Г. Костомарова та С. М. Верещагіна, яка пояснювала семантику мови крізь призму генезису та функціонування культури і вводила в науковий та освітній обіг поняття національно-культурно забарвленої лексики і фонових знань, які відображають специфіку мови як джерела і передавача матеріальної та духовної культури народу-носія мови. Ця теорія дала вітчизняній методиці навчання іноземних мов поштовх до активного застосування вербальних і невербальних країнознавчих явищ у процесі вивчення іншої мови і ознайомлення з культурою країни, мова якої вивчалася.

У 70-х і особливо у 80-х рр. ХХ ст. у результаті посилення уваги до національно-культурного аспекту вивчення мови суттєво змінилися погляди на залучення текстів, пов'язаних з описом життя, побуту країни-носія мови. Нові шкільні підручники англійської мови почали наповнюватися значно більш різноманітними країнознавчими текстами, ніж попередні. Зростання частки країнознавчого матеріалу відбувалося вже не стільки за рахунок збільшення

кількості літературних творів англомовних авторів, скільки завдяки більш детальному розгляду історичних і географічних довідок, побутових деталей, видатних персоналій, туристичних приваб, національних святкувань, культурного, економічного та політичного життя як Великої Британії, так й інших англомовних країн.

Перелік приблизної тематики у шкільній програмі для IX–X класів на 1971/1972 н.р. вивів з напівтемряви ще нещодавно замовчувані теми промисловості, сільського господарства, науки, мистецтва, літератури, життя молоді за кордоном. Проте, як і раніше, акцентувалася не загальноосвітня, а виховна мета культурознавчого компонента, що виражалося в наступному формулюванні: «При вивченні іноземної мови в старших класах розширюються виховні завдання, так як рівень мовної підготовки учнів дає змогу глибше знайомити їх з історією, географією, культурою і політичним життям народів країн, мова яких вивчається» [6, с. 3].

В одній з найбільш успішних у 70–80-х рр. серій навчально-методичних комплексів (НМК) з англійської мови для V–X/XI класів, створених А. П. Старковим і Р. Р. Діксоном, автори відмовилися від деяких зовнішніх індикаторів «іншості» (наприклад, практики називання радянських громадян англомовними іменами) і значно посилили змістовну сторону культурознавчого компонента підручників. Тексти для читання в них мали стійку загальноосвітню культурологічну спрямованість. Одні з них були пізнавального призначення («пізнавальне читання», як його називав А. П. Старков), навчали здобувати нові факти і як ніколи раніше детально інформували учнів про англомовні країни – Велику Британію, США, Канаду, Австралію та Нову Зеландію, а інші – несли ідеологічне навантаження пропагування радянських цінностей Радянського Союзу як державного утворення. Третю групу становили публіцистичні тексти суспільно-політичного, антикапіталістичного й антивоєнного характеру (статті з газет «Morning Star», «Daily World», «Canadian Tribune», «Moscow News»). Як висловилися автори іншого поширеного впродовж 70-х рр. НМК з англійської мови Г. М. Уайзер, С. К. Фоломкіна, А. Д. Климентенко, газетний матеріал, особливо суспільно-політичної спрямованості, був «одним із самих дієвих засобів формування в учнів комуністичного світогляду» [8, с. 20].

У підручниках А. Старкова та Р. Діксона для VIII–X класів було запроваджено таку новинку, як біографічні тексти про визначних особистостей-вихідців з англомовних країн. Окрему складову частину підручників становила «Книга для домашнього читання». Автори позиціонували її як коротку хрестоматію англійської літератури і засіб загальної освіти учнів («літературне читання»). Відмінною від попередніх років рисою був передтекстовий коментар, який містив портрет автора, стислу біографічну інформацію та коротку характеристику творчості.

Запровадження у цій серії підручників комунікативних ситуацій як мети і засобу навчання усного мовлення сприяло розвитку і країнознавчих знань,

і соціокультурних умінь написання листа/телеграми англійською мовою, поведінки у магазині, бібліотеці, на пошті, у білетній касі тощо. Таким чином учнів IX–X класів спонукали до обговорення країнознавчих фактів із власного досвіду чи місцевих культурних артефактів. Уперше учням пропонувалося порівняти культурні особливості різних країн.

У цих підручниках значно інтенсивніше, ніж у 50–60-х рр., залучався мовний матеріал до формування в учнів внутрішніх оціночних ставлень до своєї країни і країн-носіїв мови. При опрацюванні граматичних структур і лексичних одиниць учням постійно пропонувалися речення з соціополітичним і соціокультурним контекстом. Особливо активно це відбувалося в роботі над словотворчими елементами, конвертованими і багатозначними словами, словами-інтернаціоналізмами. Автори пояснювали це необхідністю підготувати учнів до читання суспільно-політичних і науково-популярних текстів [7, с. 63].

Відмінною рисою НМК 1970-х рр. було включення до них спеціально підготовлених наочних посібників (у тому числі географічних карт країн, мова яких вивчалася) як супроводу до текстів для пізнавального читання та діафільмів і кінофільмів, у тому числі країнознавчих.

Пізнавальний потенціал країнознавчого матеріалу, який упродовж 1970-х рр. активно демонструвався у підручниках з іноземних мов, нарешті було офіційно визнано та відзначено лише на початку 1980-х років. У шкільних програмах з іноземних мов, виданих у 1980-х рр., уперше поряд з ідеологічною та виховною почала декларуватися пізнавальна функція країнознавчого матеріалу – розширення кругозору й інформаційне збагачення учнів завдяки відомостями про географію, історію, мистецтво та літературу, побут і традиції, досягнення науково-технічного прогресу в країнах, мова яких вивчається. Відзначався також позитивний вплив іншомовної освіти на оволодіння рідною мовою та загальну філологічну культуру учнів – як засобу збагачення уявлень про мову як суспільне явище.

У процесі реформування системи народної освіти в середині 1980-х рр. та в зв'язку з переходом до 11-річної шкільної освіти НМК А. П. Старкова і Р. Р. Діксона, які з початку 1980-х рр. стали безальтернативною серією шкільних підручників з англійської мови, було дещо перероблено. Щодо країнознавчого компонента цих підручників можна відзначити такі зміни: кількість країнознавчих текстів про соціокультурні реалії, персоналії, актуальні науково-технічні, культурні, соціально-політичні явища у Радянському Союзі й англійських країнах в основній частині книги для учня значно зросла, у той час як обсяг газетних матеріалів відчутно зменшився. Окремим розділом підручника – «Reader» – стали тексти для додаткового домашнього читання, що містили факти з історії Великої Британії; оповідання про відомих особистостей, героїчні справи радянських людей; міфологізовані розповіді з життя В. Леніна; уривки з класичних і сучасних літературних творів британських, американських, австралійських авторів, перелік яких було суттєво розшире-

но. З'явилися нові змістові мотиви у тематиці текстів, що засвідчували появу нових гуманістичних цінностей у міжнародних відносинах, наприклад: тема боротьби за мир і дружбу між народами; посилення на спільну боротьбу СРСР і США проти фашизму в роки війни; тема захисту навколишнього природного середовища від забруднення як глобальної світової проблеми; позиціонування великих народногосподарських економічних перспектив СРСР як умови покращення життя радянських людей і зміцнення відносин з іншими державами. Учні вперше дізнавалися з підручника для X класу про існування британського й американського варіантів англійської мови.

Висновки. Отже, підсумовуючи результати розвитку культурознавчого компонента у шкільних англійських підручниках упродовж 1930–1980-х рр., варто виокремити такі періоди цього розвитку:

- 1930-і – перша половина 1950-х рр. – час домінуючої «совєтизації» змісту та посилення ідейно-виховної функції країнознавчого матеріалу підручників, який подавався суто на рівні знань; жодних спроб формування умінь культуровідповідної соціальної комунікації не було;

- друга половина 1950-х – 1960-і рр. – період, позначений хвилею зростаючого інтересу до країн-носіїв мови і появою низки культурознавчих інновацій: намагання змоделювати наближене до автентичного англійське середовище; поява текстів про країну, мова якої вивчалася; збільшення й урізноманітнення переліку англійських авторів і літературних творів для читання (прозових і віршованих); перехід від суто мовного до елементів мовленнєвого підходу в навчанні і початок формування практичних мовленнєвих умінь, що забезпечують культуру усного та письмового спілкування; постановка проблеми створення підручників-навчальних комплексів і їх наповнення наочним країнознавчим матеріалом;

- 1970–1980-і рр. – період розвитку культурологічного компонента підручників у контексті теорії лінгвокраїнознавства, для якого характерним стало: розширення елементів соціокультурного фону в процесі навчання мови, значне збільшення обсягу, урізноманітнення характеру (тексти-листи, тексти-газетні публікації, тексти-біографічні виклади тощо) і тематики країнознавчих та культурознавчих текстів; перехід до використання країнознавчого тексту як пізнавальної цінності; значне розширення переліку авторів художніх творів для читання; незмінність ідеологічного підтексту країнознавчої інформації та спрямованості на пропагування й виховання комуністичного світогляду; формування в учнів внутрішніх оціночних ставлень до своєї країни і країн, мова яких вивчалася; початок формування умінь культуровідповідної поведінки у комунікативних ситуаціях; випуск зображувальної наочності й активне залучення технічних засобів навчання для демонстрування країнознавчої інформації; подача культурознавчої інформації не лише в діахронічному вимірі як історичних фактів, але й у синхронічному вимірі як сучасних подій у житті своєї країни і країн-носіїв іноземної мови.

Відзначимо також, що в культурознавчій площині радянські підручники англійської мови були сфокусовані суто на монолінгвальній перспективі застосування цієї мови (як першої/рідної мови в англійських країнах),

натомість мультикультурна перспектива використання англійської мови як світової мови, мови міжнародного спілкування з носіями інших мов жодним чином не окреслювалася.

Література

1. Грузинская И. А. Методика преподавания английского языка в средней школе / И. А. Грузинская. – 3-е изд., исправл. и дополн. – М. : Госучпедгиз, 1938. – 192 с.
2. Миролубов А. А. История отечественной методики обучения иностранным языкам : монография / А. А. Миролубов. – М. : СТУПЕНИ, ИНФРА-М, 2002. – 447 с.
3. Мисечко О. Є. Формування системи фахової підготовки вчителя іноземної мови у педагогічних навчальних закладах України (початок ХХ ст. – початок 1960-х років) : монографія / О. Є. Мисечко. – Житомир : Полісся, 2008. – 528 с.
4. Програми з іноземних мов для восьмирічних та середніх загальноосвітніх трудових політехнічних шкіл з виробничим навчанням на 1960/1961 н.р. V–X класи. – К. : Радянська школа, 1960. – 67 с.
5. Програми початкової і середньої школи : збірник. – Х. : Радянська школа, 1934. – Ч. III. – 35 с.
6. Программа средней школы на 1971/1972 учебный год. Иностранные языки. IX–X классы. – М. : Просвещение, 1971. – 29 с.
7. Старков А. П. Учебник английского языка для IX класса / А. П. Старков // Иностранные языки в школе. – 1973. – № 3. – С. 53–67.
8. Уайзер Г. М. Учебник английского языка для X класса / Г. М. Уайзер, С. К. Фолмкина, А. Д. Климентенко // Иностранные языки в школе. – 1974. – № 3. – С. 15–25.
9. Young R. Discursive practice in language learning and teaching / R. Young. – Chichester : Wiley-Blackwell, 2009.

References

1. Gruzinskaya I. A. Metodika prepodavaniya angliyskogo yazyka v sredney shkole / I. A. Gruzinskaya. – 3-e izd., ispravl. i dopoln. – M. : Gosuchpedgiz, 1938. – 192 s.
2. Miroyubov A. A. Istoriya otechestvennoy metodiki obucheniya inostrannym yazykam : monografiya / A. A. Miroyubov. – M. : STUPENI, INFRA-M, 2002. – 447 s.
3. Mysechko O. Ye. Formuvannya systemy fakhovoyi pidhotovky vchytelya inozemnoyi movy u pedahohichnykh navchal'nykh zakladakh Ukrayiny (pochatok XX st. – pochatok 1960-kh rokiv) : monografiya / O. Ye. Mysechko. – Zhytomyr : Polissya, 2008. – 528 s.
4. Prohramy z inozemnykh mov dlya vos'myrichnykh ta serednykh zahal'noosvitnykh trudovykh politekhnichnykh shkil z vyrobnychym navchanniam na 1960/1961 n.r. V-X klasy. – K. : Radyans'ka shkola, 1960. – 67 s.
5. Prohramy pochatkovoyi i seredn'oyishkoly : zbirnyk. – Kh. : Radyans'ka shkola, 1934. – CH. III. – 35 s.
6. Programma sredney shkoly na 1971/1972 uchebnyy god. Inostrannyye yazyki. IX–X klassy. – M. : Prosveshcheniye, 1971. – 29 s.
7. Starkov A. P. Uchebnik angliyskogo yazyka dlya IX klassa / A. P. Starkov // Inostrannyye yazyki v shkole. – 1973. – № 3. – S. 53–67.
8. Uayzer G. M. Uchebnik angliyskogo yazyka dlya X klassa / G. M. Uayzer, S. K. Folomkina, A. D. Klimentenko // Inostrannyye yazyki v shkole. – 1974. – № 3. – S. 15–25.

9. Young R. Discursive practice in language learning and teaching / R. Young. – Chichester : Wiley-Blackwell, 2009.

Мисечко О. Е.

ОТЕЧЕСТВЕННАЯ ТРАДИЦИЯ СОЗДАНИЯ КУЛЬТУРОЦЕНТРИЧЕСКОГО УЧЕБНИКА АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА: ОПЫТ СОВЕТСКОГО ПЕРИОДА

В статье рассматриваются проблемы насыщения советских школьных учебников по английскому языку (1930–1980-е гг.) культуроведческими знаниями и умениями социальной коммуникации. Анализ проблемы осуществляется с целью передачи динамики и выявления периодов развития культуроведческого компонента англоязычных учебников. Выделяются существенные особенности и инновации каждого из периодов.

***Ключевые слова:** учебник английского языка, страна изучаемого языка, культуроведческий материал, страноведческая тематика, социальная коммуникация.*

Misechko O.

DOMESTIC TRADITION OF DESIGNING CULTURE-CENTRED ENGLISH TEXT-BOOK: SOVIET PERIOD EXPERIENCE

The article deals with the problem of including culture-focused knowledge and skills of social communication into the Soviet school text-books for learning English (1930–1980). The problem has been analyzed with the aim to investigate the dynamics of the development of the country-study component of the English school text-books. Several periods of this development have been singled out: the 1930s–first half of the 1950s – as a period of «sovietisation» of the text-books' content and raising the ideological perspective of the country-study material; second half of the 1950–1960 – as a period of growing interest towards the English-native countries and of incorporating a series of novelties into the cultural component of the text-books; the 1970–1980 – as a period of rapid development of the cultural component in the context of the theory of lingual country-study by Vereschagin and Kostomarov. Peculiarities of every period have been distinguished.

***Keywords:** English text-book, English-native country, cultural material, country-study topic, social communication skills.*